

secundaria principia brevi effecissent ut vacillarent atque in dubium venirent ipsamet primaria legis naturalis officia, praesertim cum tanta sit hominum ad excutiendum religionis salutare jugum proclivitas.

Id experimento confirmatur; norunt enim omnes, antè Christum, non tantum secundaria, verum etiam primaria legis naturalis officia fuisse obscurata, vix cognita, aut saltem contemptui habita, omneque superstitionum genus orbem invasisse.

INSTR. Homines quolibet tempore, etiam antè Moïsem et Christum, potuerunt salutem adipisci. Atqui tamen, non potuerunt salutem adipisci, nisi cognoscerent et observarent praecepta naturae quae sunt maximi momenti et necessaria ad rectam vitam instituendam. Ergo homines absque revelatione potuerunt cognoscere et servare naturae praecepta quae sunt maximi momenti, quaeque necessaria sunt ad rectam vitae institutionem; proinde cultum Deo legitimum exhibere potuerunt. Ergo ad id minimè necessaria fuit revelatio.

R. 1° Homines omnibus temporibus potuisse salutem adipisci, sed per gratiam quae revelatio est interior, et quae, cum sit necessaria ad salutem, uti alibi evincunt catholici, omnibus semper concessa est à Deo, qui vult et semper voluit omnes salvos fieri. Undè, etsi non potuerint, solo rationis adminiculo, legis naturalis permulta praecepta maximi momenti et ad vitam rectè agendam necessaria cognoscere et adimplere, id per gratiam potuerunt. Si facilioribus naturae praeceptis obsecuti fuissent, si gratis prioribus obtemperassent, novae ac uberiores ipsis sanè à Deo concessae fuissent,

quibus legis naturalis praecepta ad rectè agendum necessaria cognoscere facile potuissent, ac superare difficultatem aut impotentiam quae laborabant, quaecumque esset, sive moralis, sive alia.

Præterea, quolibet tempore homines salutem consequi potuerunt, sed non solo rationis auxilio; verum duntaxat per revelationem, per fidem in Mediatorem ac Redemptorem generis humani, uti pariter alibi ostendunt theologi catholici. Quovis tempore extitit illa revelatio, ac ipsi Adamo concessa est. Hæc revelatione quam posteri Adami, si attentii fuissent, ex traditione accipere poterant, quam nonnulli cognoverunt, quam Deus aliis manifestasset, nisi apposuissent obstacula, et illa facti essent indigni, cognoscere valuerunt cultum Deo exhibendum et multa legis naturalis praecepta, atque ediscere generis humani Redemptorem in quem fides semper fuit necessaria, aliquandò venturum esse. Ergo, etsi solâ ratione non potuerint ea cognoscere quae ad salutem sunt necessaria, id revelatione valuerunt, sicque salutem consequi in eorum potestate fuit.

2° Cum agitur de revelationis necessitate, res praesertim ex parte societatis et communitatis generis humani inspicitur. Porro, etsi quidam privati rationis auxilio praecepta ad mores dirigendos necessaria cognoscere valuissent, sicque finem naturalem assequi, attamen certum est revelationem fuisse communitati generis humani necessariam, non tantum ad salutem et ad statum supernaturalem, ut constat apud omnes, sed etiam ad rectam vitam instituendam, ad honestè vi-

vendum, et ad felicitatem naturalem assequendam, ad exhibendum Deo cultum legitimum, quidquid obloquantur Deistæ. Etenim constat ex eventu, ex innumeris orbis universi ac ipsorum eruditorum deliramentis, ex philosophiæ instabilitate, nullam unquam sine revelatione futuram fuisse firmam ac stabilem in terris religionem etiam naturalem, nullam futuram fuisse societatem aut communitatem quæ de cultu naturali Deo exhibendo et innumeris aliis naturæ præceptis maximi momenti consensisset. Quidquid igitur valerint singuli homines, saltem confitendum est revelationem communitati generis humani, non tantum ad salutem, sed ad rectè vivendum, servandaque naturæ præcepta, fuisse necessariam.

Et verò, quæcumque fuerint intellectus humani sibi derelicti et naturæ vires ad implenda singula legis naturalis officia, saltem ex dictis manifestè colligitur officiorum illorum, ex quibus suspensa manet rectæ vitæ institutio, collectionem non potuisse cognosci. Atqui id sufficit ut revelatio necessaria dicenda sit; ergo, etc.

INSTR. Iterum. Juxta omnes melioris notæ theologos, Deus infidelibus legem naturalem adimplentibus concessurus est revelationis beneficium, supponunt ergo eos posse verè legem hanc fide revelatione adimplere, aliòquin eorum responsio significaret Deum non denegare revelationis beneficium eis qui fideliter adimplent officia supra vires posita; quod absonum est. Ergo infideles seu ii qui revelatione privantur, legem naturalem implere possunt; ergo revelatio ad hanc legem

cognoscendam, imò implendam necessaria non est.

R. Ex dictis, quædam legis naturalis præcepta rationis adminiculo cognosci possunt; quoad cætera quæ legis naturalis officiorum collectionem ingrediuntur, alia cognosci quidem possunt, sed summâ difficultate, alia modo insuperabili ignorantur. Porrò si infideles primaria ac clariora legis naturalis præcepta adimpleant, si alia insuper officia quæ modo superabili ignorantur, licèt summâ difficultate cognosci possint, pro viribus cognitione assequantur ac observent, si gratiis non abutantur quas Deus in necessariis non abnuit, quasque infidelibus ipsis non denegat, cum velit omnium salutem; si, uno verbo, divinâ revelatione non fiant indigni, neque ei apponant obstacula, sanè Deus alia legis naturalis officia quæ modo non vincibili ignorant ipsis manifestabit, eisque revelationis beneficium quoquo modo dilargietur, non quidem intuitu meritorum creaturæ, sed ex misericordia et quia voluit omnes salvos fieri; undè fit ut non deserat illos qui pro viribus suis legem observant. Rem infra, ubi de toleratu in causa religionis, paulò fusiùs aperiemus. Rem sic intelligunt doctores parisienses in censura libri cui tit. *l'Émile*. Porrò, re sic expositâ, facilè intelligitur quædam legis naturalis principia solâ ratione posse cognosci, et quantum ad cætera, alia summâ cum difficultate ac ne vix quidem, alia nullatenus rationis auxilio cognosci posse, gratiamque et revelationem necessariam esse ut hæc difficultas aut impotentia frangatur, ignorantiaque depellatur.

OBJ. 9º Juxta omnes theologos, possibilis est status

naturæ puræ, id est, status in quo homines non habuissent nisi finem naturalem, in quo fuissent, excepto peccato, quales sunt in præsentis statu, ignorantia, miseriis et concupiscentiæ obnoxii. Porro in hoc statu sola adfuisse ratio, sola religio naturalis. In eo igitur statu suffecissent ratio et lex naturalis ad exhibendum cultum Deo legitimum, ad leges æquitatis agnoscendas et observandas, necnon ad finem saltem naturalem assequendum; ergo nunc sufficiunt.

R. 1° Theologos, ubi disserunt de possibilitate status naturæ puræ, admittere in hoc statu futura fuisse auxilia naturalia, quibus homo potuisset concupiscentiæ motus refranare et ignorantiam depellere. Quæ quidem media hominibus præsentis status, si ipsis non illuxisset revelatio, defuissent, saltem in pluribus maximi momenti et ad vitæ institutionem maximè necessariis.

Insuper, in illo statu liberum arbitrium non fuisset læsum et ægotans, sicut in præsentis, quia non fuisset peccatum originale; non fuisset igitur in statu naturæ puræ impotentia legis naturalis cognoscendæ et adimplendæ, qualis est in præsentis. Ergo, licet in statu naturæ puræ revelatio non fuisset necessaria, non inde conficitur hanc in præsentis statu pariter non esse necessariam.

R. 2° Fatemur lubenter cum omnibus theologis statum naturæ puræ esse possibilem, eo sensu quòd ordo supernaturalis et gratia homini non debeantur, uti definitum est ab ecclesia contra nonnullos qui contrarium asserere ausi sunt. Fatemur insuper, Deum po-

tuisse hominem, licet à peccato immunem, condere hujus vitæ miseriis obnoxium, v. g. infirmitatibus, morbis et morti subjacentem, quia hisce miseriis exercitantur hominis virtutes, et quia sat potens est Deus ut pro ratione pœnarum submissè perlatarum remuneret. Verùm cum multis theologis lubenter crediderim in eo statu futuras non fuisse ignorantiam, et præsertim concupiscentiam, quales nunc vigent et cum iisdem gradibus. Facile non credam Deum summè bonum potuisse hominem innocentem condere cum tanta ignorantia, et potissimùm cum tanta ad malum propensione. Undè cum illis theologis existimo in illo statu, si extitisset, eosdem futuros non fuisse ignorantia et concupiscentiæ gradus; aut, si iidem fuissent, Deum largituro fuisse auxilia naturalia quæ desunt in præsentis statu, quibus titillantem concupiscentiam faciliori operâ mortales superare potuissent, et officia, sive erga Deum, sive erga alios, faciliùs cognoscere. Quibus positis, evanescit difficultas. Status enim naturæ puræ jamjam non est præsentis similis; nulla consequenter comparatio inter utrumque instituti potest, possumusque nunc revelatione indigere, licet in illo statu suffecissent ratio et lex naturalis.

INST. Deus in præsentis statu poterat vim intellectus et voluntatis augere, vel auxilium naturale hominibus concedere, quo officia legis naturalis meliùs cognoscerent et faciliùs implerent; ergo ad id necessaria non est revelatio.

R. 1° Afferimus tantùm hominibus necessariam esse revelationem in statu in quo erant antequàm ipsis il-

luxisset revelatio. Status quem hic fingunt adversarii, esset alter status de quo nihil definimus. Itaque quid sit de hac altera, quæ effingitur, hominum conditione, non minùs certò constat in statu præsentis hominibus necessariam fuisse revelationem.

R. 2º Illud auxilium naturale quo intellectus illuminaretur, seu illud intellectus humani augmentum, esse veram revelationem naturalem; consequenter nihil exindè contrà nos inferri potest.

INST. 2º Si possibilis sit status naturæ puræ, ut fert id quod modò dictum est, id est, si homo, etiam innocens et à peccato immunis, potuerit creari miseris, ignorantiae, et concupiscentiæ hujus vitæ obnoxius, ergo illæ miseriæ, hæc ignorantia, hæc concupiscentia alium statum è quo ceciderint homines, seu peccatum originale non probant: atqui tamen, illud suprà diximus; ergo, etc.

R. 4º Dictum fuisse à nobis, post theologos perplures, in statu naturæ puræ ignorantiam et concupiscentiam non potuisse obtinere, saltem in eo gradu in quo nunc sunt, et sine auxilio quo faciliùs depelleretur ignorantia, et superaretur concupiscentia; ergo ignorantia et concupiscentia, quales nunc sunt inter nos, probant alium fuisse statum ex quo ceciderint homines.

R. 2º Etiam dato ignorantiam et concupiscentiam, in statu naturæ puræ cum iisdem gradibus ac in præsentis, obtinere potuisse, tamen inferri posse alterius status existentiam, saltem argumento probabili. Nam quidquid Deus absolutè potuerit (quod nunc non expendimus) probabile est ipsum, cum sit summè bonus,

non creasse hominem innocentem, tam crassæ ignorantiae, tam rebelli concupiscentiæ obnoxium, et cum tanta difficultate hanc ignorantiam depellendi, concupiscentiamque refrænandi, quanti viget in præsentis statu; ergo probabile est hominem in alio statu fuisse conditum; ergo ex illo statu per aliquod peccatum cecidit.

OBJ. 40º. Revelatio ipsa nec tollit concupiscentiam, nec docet collectionem omnium veritatum naturalium: atqui tamen, ad rectè beatèque vivendum sufficit; ergo pariter ratio, etsi omnia naturæ præcepta non edoceat, sufficit tamen ad vitam rectam beatamque traducendam.

R. NEG. CONSEQ. Revelatio quidem non tollit concupiscentiam, sed suppeditat media quæ illam intrà debitos limites coërcent, et ipsam moderantur, v. g. pœnarum et præmiorum æternitatem, Dei clarè loquentis auctoritatem, etc. Non idem verò præstat ratio sibi derelicta. Revelatio, saltem ea quæ præcipuè ad Deum spectant, officia legis naturalis gravissima et quæ ad hominis felicitatem conferunt, clarè manifestat. Edoceat insuper, quomodò in conclusionibus remotissimis et dubiis agendum sit, innumeras difficultates in quibus cæcutiebat ratio, explanat, ministerium instituit quo plebei in suis officiis erudiantur. Revelatione itaque ad rectam vitæ institutionem sufficienter homines informantur. Ratio autem id minimè præstat, cultum legitimum, officia naturæ præcipua non manifestat, flectitur à philosophis in varias partes; uno verbo, non potest esse generis humani præceptrix. Quamvis ita-

que revelatio ad rectè beatèque vivendum sufficiat, rationem, pari jure, sufficere perperam concluderetur.

OBJ. 11°. Ratio est tam vox Dei quàm revelatio; ergo tam obligat homines quàm revelatio.

R. DIST. CONSEQ. Ergo tam obligat homines quàm revelatio, sit facile cognoscere ea quæ præscribit ratio, quàm ea quæ præcipit revelatio, concedo: secus, nego.

Jam probavimus hominum mentes innumeris erroribus imbutas esse; in iis quæ ad Deum et præcipua naturæ officia spectant caligare humanum genus, nec posse cognoscere quænam rationi sint consona, vel dissona. At non ita est de revelatione quæ innotescit signis certissimis, evidentibus, consensum hominum attentorum necessario rapientibus, cognitu facilibus, multitudinis ingenio et captui accommodatis.

INST. Atqui certius et facilius rationis ope, quàm revelatione, cognoscuntur hominis officia; ergo nulla est responsio. 1° Quidem certius, quia certitudo quam parit ratio est metaphysica et errori minimè obnoxia; certitudo verò quæ innititur revelatio est tantùm moralis, quippe quæ fulcitur testimonio hominum qui miracula referunt: atqui certitudo metaphysica est certior morali. 2° Facilius; magnum etenim negotium est veram revelationem ab innumeris falsis revelationibus secernere, idque multò difficilius quàm rationis auxilio veritatem assequi. Ergo, etc.

R. 4° DIST. Certius et facilius rationis adminiculo, quàm revelatione, cognoscuntur hominis officia quædam primaria et per se evidentia, esto: alia, nego.

Pariter major est certitudo quam parit ratio in rebus per se evidentibus, esto: in aliis, nego. Fateor equidem nihil esse certius certitudine primorum principiorum, v. g. bis duo dare quatuor, Deum existere et esse adorandum. At non ita est de multis aliis quæ non sunt evidentia per se, verùm quæ aliis videntur rationi dissona, aliis, consona. Jam verò in iis ad Deum et legem naturalem spectant, pauca sunt admodum quæ sint per se evidentia, et quorum evidentia omnibus affulgat. Multò plura, et quidem maximi momenti, sunt obscura, de quibus disputarunt ipsi philosophi, quæ aliis rationi consentanea, aliis, adversa videbantur, quæque multò certius revelatione quàm ratione innotescunt. Fatemur quidem revelationem inniti miraculis quæ non nisi testimonio hominum constant. At verò, quæcumque sit certitudo ex testimonio hominum nascentis, sive metaphysica, ut nos infra ostendemus, sive metaphysicæ æquivalet, ut volunt quidam; saltem dubium non est quin facta innumera, per testimonium hominum nota, pluribus propositionibus ratione probari solitis certiora sint. Quis, v. g. firmiter non credit Lutetiam existere, Henricum IV olim existisse, quàm innumeras propositiones quas philosophi rationis ope comprobare aggrediuntur?

Dixi, esto, quia cum infra demonstraturi simus revelationem innixam esse argumentis errori minimè obnoxia, atque esse metaphysicè certam, hinc ipsa primaria principia in se non sunt revelatione certiora, quanquam fateamur evidentiam primitivorum principiorum vividius movere et percellere animos.

R. 2° Absurdum est asserere facilius cognosci officia hominis viâ ratiocinii, quàm revelatione. Quantæ sint, juxta priorem methodum, difficultates, quanta sit rationis sibi derelictæ infirmitas, quanta in rebus obscuritas, quanta intelligentiæ humanæ imbecillitas, jam ostendimus.

At verò revelatio non ita difficulter innotescit. Nitiur argumentis invictissimis, perspicuis, quorum nonnulla omnium captui facillè accommodantur, et ab omnibus viris attentis percipi possunt, uti infra exponemus, ubi de toleratu in causa religionis, inter objectionum solutiones. Porrò revelatio omnia hominis officia explicat, definit. Hoc unico facto solvuntur omnes difficultates. Cum noverint homines talem religionem esse revelatam, ministerio parentum, ministrorum, publicâ fide ac præsertim propositione Ecclesiæ, quam controversiarum fidei judicem à Christo institutam alibi demonstrant catholici, discent quid doceat illa revelatio, sicuti ediscunt innumera facta præterita, sive de parentibus et proavis, sive de principibus, sive de consuetudinibus antiquis.

INST. Ut cognoscatur an talis religio sit divina, an cæteris omnibus religionibus antecellat, debet conferri cum aliis omnibus, debent ponderari omnia momenta quibus variæ mundi religiones se esse innixas gloriantur, debent solvi omnes difficultates: atqui imperiti omnibus hisce disquisitionibus nec sunt apti, nec pares; ergo imperiti non magis revelatione quàm ratione, in rebus religionis, adjuvantur.

R. N. ANTECED. Sufficit certò cognoscere talem reli-

gionem esse veram, innixamque probationibus firmis, evidentibus, quæ viri attentis atque sapientis consensum necessariò rapiant; minimè verò requiritur ut pensentur singulæ religiones. Sic admittitur ab omnibus extensionis et motus existentia, licèt non discutiantur opiniones eorum qui hæc negant, nec eorum argumenta dissolvantur.

OBJ. Demùm contrà secundam propositionem. Revelatio quatenus legi naturali præcepta positiva superaddit, est inutilis et nociva. 1° Quia sine hisce præceptis rectè vivitur et virtus collitur. 2° Quia hæc neque sunt in se bona nec mala; aliòquin ad legem naturalem pertinerent; sunt igitur indifferentia: atqui, si Deus indifferentia juberet, arbitrariè et tyrannicè ageret. 3° Quia religio debet esse immutabilis et simpiterna: atqui, si res indifferentes religionem ingrederentur, tunc religio non esset immutabilis, sed arbitrio divino et quidem revocabili fundata. Ita *les Mœurs*. 4° Quia per præcepta positiva minuitur hominis felicitas; magis enim coërcetur libertas. 5° Quia homines periculo peccandi magis fierint obnoxii. 6° Quia tot ritus et cæremoniæ, tot præcepta positiva homines à præceptis naturalibus et vera virtute avocant. 7° Quia illi omnes ritus, homines ad superstitionem jam satis proclives, magis ac magis adhuc inclinant.

R. Ad primum. Non probant adversarii sine præceptis positivis rectè vivi posse. Aliundè, etsi ita fieri posset, saltem id multò difficilius perageretur. Hæc enim præcepta à periculis, necnon peccandi occasionibus deterrent, homines ad obedientiam Deo debitam assue-

faciunt, sicque ipsius legis naturalis observationem faciliorem efficiunt: ergo non sunt inutilia.

Ad secundum. Res illæ sunt ex natura sua indifferentes, sed tamen ad exercitationem virtutis, fovendos pietatis sensus, ad decentiam et convenientiam cultus externi, ad conservandam factorum et Dei beneficiorum memoriam sunt aptissimæ, ideoque hominibus utiles. Igitur nec arbitrariè, multòque minùs, tyrannicè agit Deus, cum illas præcipit.

Ad tertium. Reipsâ religio naturalis est immutabilis et sempiterna, ab ea deflectere propter ritus nunquam licitum est; sed nihil impedit quominùs pro variis temporibus, circumstantiis, populorum indole, quædam præcepta positiva superaddantur, quibus confirmetur, faciliùsque observetur ipsa lex naturalis.

Ad quartum. Hominis felicitas per præcepta positiva non minuitur, sed augetur; siquidem per hæc præcepta legis naturalis observatio adjuvatur, exercitatur hominis obedientia; consequenter crescit meritum, crescitque felicitas. Libertas quidem magis coërcetur, sed coërcitio hæc in commodum hominis vergit, et majora præmia promeretur. Aliundè liberior licentia hominem feliciorem non reddit.

Ad quintum. 1°. Nimiùm probat illud argumentum; ex eo enim consequeretur pejorem esse conditionem peritorum et doctorum qui pluribus obstringuntur officiis, quàm eorum qui ferè omnia ignorant, et paucioribus consequenter tenentur officiis. 2°. Si frequentior peccandi occasio sit, datur etiam merito locus; si pœnis sint obnoxii qui mandata positiva infringunt, præ-

mia merentur qui hæc observant. Uno verbo, hæc omnia virtutis exercitium adjuvant, ut probavimus; homo potest illa adimplere; igitur ipsi perutilia sunt. Seipsos solos accusent qui hæc violaverint. Numquid dici potest leges positivas civiles, quæ sæpè versantur circa res in se indifferentes, esse inutiles vel nocivas, quia plures sunt illarum infractores? Non ita sanè. Ergo, pari ratione, etc.

Ad sextum. Fieri potest ut nimius rituum et cæremoniarum numerus fiat nocivus et à vera virtute avocet; sed hoc est vitium multitudinis rituum, non ipsorum rituum qui, cum sint in debita proportione et quales à Deo fuerunt præscripti, sunt virtutis adjumenta, quique saltem generatim sunt ad cultum divinum necessarii, licèt tales potiùs quàm tales non sint necessariò requisiti.

Ad septimum. Fatemur hominis posse ritibus, cæremoniis, et institutionibus positivis abuti. At quid indè? Nonnè sæpè rebus optimis, v. g. suâ libertate abutuntur? Fatemur insuper homines esse ad superstitionem propensos. Negamus autem illas institutiones positivas de se homines inclinare ad superstitionem. Non est hæc naturalis cæremoniarum efficiencia. Ille superstitiosus est qui cæremoniis aliquam excellentiam interiorem et propriam tribuit, vel qui humanas pro divinis suscipit, vel qui nimio studio de illis cogitat et interiora negligit. At verò, ritus et institutiones positivæ de se nos ad Deum erigunt, vel à vitiis avertunt, vel virtuti viam parant; nullo autem pacto de se prædictos effectus producent.